

Пінчаківська В.А.

КПІ ім. Ігоря Сікорського

ДІАГНОСТИКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ІНСТРУМЕНТ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ В СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ

Сучасна економічна ситуація в Україні характеризується високим рівнем невизначеності, що зумовлено як внутрішніми, так і зовнішніми факторами – наслідками воєнних дій, руйнуванням виробничої інфраструктури, інфляційними коливаннями, перебоями в енергопостачанні, зниженням купівельної спроможності населення та посиленням конкуренції на ринку. У таких умовах ефективність функціонування підприємств значною мірою залежить від їх фінансової стійкості, тобто здатності протидіяти кризовим явищам і забезпечувати безперервність виробничо-господарської діяльності.

Антикризове управління передбачає систему заходів, спрямованих на попередження або подолання кризових станів підприємства, відновлення його платоспроможності, фінансової рівноваги та конкурентоспроможності. Одним із найважливіших інструментів цієї системи виступає діагностика фінансової стійкості, яка дозволяє своєчасно виявити негативні тенденції у фінансовому розвитку та прийняти управлінські рішення, спрямовані на стабілізацію ситуації.

Фінансова стійкість підприємства визначається як здатність забезпечувати безперервне функціонування, виконувати фінансові зобов'язання, підтримувати ліквідність, адаптуватися до змін зовнішнього середовища, зберігати оптимальну структуру капіталу. Вона є ключовим показником довгострокової життєздатності підприємства. Обов'язковими умовами поліпшення фінансового стану підприємств у ринкових умовах господарювання є постійний аналіз і своєчасна діагностика змін, що відбуваються у зовнішньому та внутрішньому середовищі підприємства, а також своєчасне та максимально ефективно реагування на такі зміни для забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності підприємства [1].

Виділяють кілька типів фінансової стійкості:

- абсолютна стійкість, коли підприємство повністю фінансує свою діяльність за рахунок власних коштів;
- нормальна (достатня) стійкість, коли підприємство використовує залучені ресурси, але має можливість їх обслуговувати;
- нестійкий стан, за якого виникають проблеми з ліквідністю, але існують можливості стабілізації;
- кризовий стан, що характеризується втратою платоспроможності та загрозою банкрутства.

Методологія діагностики фінансової стійкості включає аналіз фінансових звітів (горизонтальний, вертикальний, трендовий аналіз), розрахунок системи показників ліквідності, фінансової незалежності, забезпеченості власними оборотними коштами, рентабельності та активності. При цьому у сучасних умовах зростає потреба у врахуванні зовнішніх ризиків – політичних, військових, валютних, енергетичних, а також у використанні експрес-методів моніторингу. Як зазначено у роботі «Managing the Financial Stability Potential of Crisis Enterprises», «Показник фінансової стійкості здатний показати ступінь потенційного ризику банкрутства, пов'язаного з використанням позикових фінансових ресурсів» [2].

Сучасні підходи до оцінки фінансової стійкості передбачають побудову інтегрованих моделей. Наприклад, у дослідженні «Determinants of enterprise's financial security» запропоновано систему показників на основі чотирирівневої шкали («рівень – статус – позиція – зона») для оцінки безпеки фінансового стану з урахуванням ризику

фінансування [3]. У контексті антикризового управління важливе значення має оцінка реабілітаційного потенціалу фінансової стійкості, тобто внутрішніх резервів підприємства, які можуть бути мобілізовані для відновлення рівноваги.

У сучасних умовах діагностика фінансової стійкості перетворюється на важливу частину антикризового управління, адже без чіткого розуміння фінансового стану та його динаміки неможливо побудувати ефективну стратегію подолання кризи. Діагностика має бути інтегрована з системою ризик-менеджменту, стратегічного планування та внутрішнього контролю. Результати діагностики слугують основою для ухвалення управлінських рішень – реструктуризації боргів, оптимізації витрат, диверсифікації джерел фінансування, підвищення рентабельності активів.

Статистичні дані свідчать про актуальність цієї проблематики. Згідно з інформацією Державної служби статистики України, у січні–березні 2024 року фінансовий результат до оподаткування великих і середніх підприємств становив 253,6 млрд грн, що на 58 % більше, ніж за аналогічний період 2023 року, але при цьому 26,8 % підприємств залишалися збитковими [4]. Ці дані показують, що високий відсоток підприємств опиняється в зоні фінансового ризику, навіть коли загальний прибуток може зростати.

За даними OpenDataBot, у 2024 році 41 % державних підприємств, що подали фінансову звітність, працювали зі збитками, а у першому кварталі того ж року було відкрито 192 справи про банкрутство компаній, з яких 36,5 % – у сфері торгівлі та обслуговування транспорту [5].

Такі показники демонструють, що значна частка українських підприємств перебуває в зоні фінансового ризику. Тому впровадження системи постійного моніторингу фінансової стійкості має бути обов'язковим елементом корпоративного управління. Досвід показує, що компанії, які впровадили внутрішні системи діагностики, скорочують час реагування на кризу і зменшують імовірність банкрутства.

Отже, діагностика фінансової стійкості – це базовий елемент антикризового управління, що забезпечує вчасне виявлення фінансових дисбалансів, прогнозування ризиків, формування адаптивних рішень. Її ефективність визначається системністю, регулярністю, використанням сучасних аналітичних інструментів і здатністю інтегруватися у стратегічне управління підприємством. У сучасних умовах вона стає не лише засобом оцінки, а й механізмом забезпечення стійкого розвитку підприємства навіть у періоди економічної турбулентності.

Перелік посилань:

1. Чепка В.В., Матяш О.К. Фінансова стійкість підприємства: сутність та фактори впливу. ЕКОНОМІКА І СУСПІЛЬСТВО. Випуск №12 / 2017 URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/12_ukr/107.pdf
2. Financial stability of the enterprise in the context of sustainable development of Ukraine. ResearchGate. January 2018. URL: https://www.researchgate.net/publication/336873197_FINANCIAL_STABILITY_OF_THE_ENTERPRISE_IN_THE_CONTEXT_OF_SUSTAINABLE_DEVELOPMENT_OF_UKRAINE
3. Determinants of enterprise's financial security. Quantitative Finance and Economics. 2024, Volume 8. URL: <https://www.aimspress.com/article/doi/10.3934/QFE.2024003>
4. Shramko J. Approximately one in four large and medium-sized businesses was unprofitable this year - State Statistics Service. Ukrainian National News (UNN). May 31 2024. URL: <https://unn.ua/en/news/approximately-one-in-four-large-and-medium-sized-businesses-was-unprofitable-this-year-state-statistics-service>
5. Opendatabot. 41% of state-owned companies had losses in 2024. Opendatabot. 21 May 2025. URL: <https://opendatabot.ua/en/analytics/state-companies-2025>